

הנוכה ומסירות נפש

א. מסירות נפש בזמן החשמונאים

"בימי מתתיהו בן יוחנן כה"ג . . . כשעמדה מלכות יון ... ולהעבירם מחוקי רצונך"...

חכמינו ז"ל מתארים במסכת שבת כיצד גזרו היוונים גזירות שמד נגד קיום מצוות ולימוד התורה, גזירות שכנגדן תלוי ועומד עונש מוות לעוברים עליהן, אך היהודים ובראשם החשמונאים ניסו לשמור על המצוות והתורה חרף הסכנה.

"ראה אנטיוכוס הרשע כי אין מלאכת המתיונים שלמה בידם . . . אז שלח את צבאותיו ביד מפקידו האכזרים להכריע את העם לטבח או לכניעה. ובבואם רצחו, טבחו, שדדו ויעשו שמות בעם וענום בכל מיני עינויים ויהרגו מהם רבבות אנשים ונשים, עוללים וטף שמסרו נפשם על שמירת התורה וכל חוקיה ומצוותיה" . . . (ה"תודעה", חודש כסלו, "המתיוונים")

* מה היה סופם של אותם רבבות המוזכרים בקטע?
לפי הדברים, "מסירות נפש" פרושה:
* עיינו בספר התודעה בחודש כסלו בכותרת "נס המרד" ותארו את מסירות נפשן של בנות ישראל

ב. מסירות נפש - מהי?

* עיינו בחומש דברים, פרק ו' פס' ה' צטטו את הפסוק:
* קראו ברש"י את הסברו על המילים "בכל נפשך" וצטטוהו:
- זהו המקור בתורה לחיוב למסור את הנפש על קידוש השם, כלומר במקרים מסוימים יש לקיים את המצוות אף אם הדבר כרוך בעונש מוות מצד הגויים.
כשמשמשים בביטוי "מסירות נפש" מתכוונים לנכונות למות למען קיום רצון ה'.
בתורה מצינו נכונות למסור את הנפש מצד יצחק אבינו בעקידה: "וילכו שניהם יחדו" כשיצחק ידע על כוונת אביו להעלותו לעולה - הסכים ואפילו שמח, כדי לקיים רצון ה'.
בהיסטוריה היהודית אנו מוצאים דוגמאות רבות למסירות נפש ולמיתה על קידוש השם.
תנו דוגמה לכך:

לפניכם קטעים המספרים על מסירות נפש. קראו את הקטעים, מתחו קו מתחת למשפט המבטא את הענין הרוחני שעבורו נמסרה הנפש, והקיפו בעיגול את שמו של מוסר הנפש עפ"י הקטעים.

מעשה שגזרה מלכות גזרה על ישראל, שלא יעסקו בתורה. מה עשה רבי עקיבא? הלך והקהיל קהילות ברבים, וישב ודרש. מצאו פפוס בן יהודה, אמר לו: אין אתה מתירא מפני אומה זו? אמר לו רבי עקיבא: אתה פפוס, שאומרים עליך שאתה חכם? אין אתה אלא טיפש! אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לשועל שהיה מהלך על שפת הנהר, ראה דגים שהיו רצים מכאן לכאן. אמר להם: מפני מה אתם רצים? אמרו לו: מפני הרשתות הבאות עלינו. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם, כדרך שדרו אבותי ואבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פיקח שבחיות? אין אתה אלא טיפש! ומה במקום חיותנו אנו מתיראים במקום מיתנתנו לא כל שכן?! ואף אנו: בזמן שעוסקים אנו בתורה אנו מתיראים, כשאנו פוסקים מדברי תורה - על אחת כמה וכמה! לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא, וחבשוהו וראה בבית הסוהר את פפוס. אמר לו רבי עקיבא: פפוס מי הביאך לכאן? אמר לו: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה! אוי לי שנתפסתי על דברים בטלים!

אמרו: כשהוציאו לרבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מתכוון לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו: רבנו, עד כאן?! אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה: "בכל נפשך" - אפילו נוטל נשמתך, אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו!! היה מאריך ב"אחד" עד שיצאה נשמתו ב"אחד". יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך ב"אחד" ואתה מזומן לחיי עולם הבא. ואז, כשמת רבי עקיבא והעולם חשך, מסרו תלמידיו נפשם על התורה, כמו שנאמר במכילתא " ...אלו שהם יושבים בא"י ונותנים נפשם על המצוות ... מה לך יוצא להשרף? על שקראתי בתורה! ...".

מעשה שארע לפני שלש מאות שנה בעיר דרביטש שבאנגליה באשה מופלאה בצדקתה, מרת אידל בת המגיד ר' משה קיקניש. שפחתה הנכרית טמנה בליל פסח ילד נוצרי מת בביתה למטרת עלילת דם. כאשר הובאה לחקירה ע"י אנשי המשטרה, טענה ששחטה את הילד עפ"י ציווי של גבירתה לצורך העדה. עלילה זו כמעט והביאה שואה על כל הקהילה. נמלכה מרת אידל בלבה ואמרה: אם אכחיש הדבר תצא כל הקהילה להרג וביזה, למשיסה ולשמד ואילו אומר כי אך ידי היתה בדבר אמנם את נפשי אמסור אך הקהל כולו ינצל. ואכן קמה וגם ניצבה ואמרה, כי מלבה יצא הדבר וכי היא שפקדה על השפחה את דבר השחיטה וכל העם נקי מעוון. בית המשפט חרף את דינה למוות. כיון שראתה זאת שפחתה ניחמה על הרעה אשר בקשה לעשות לגבירתה. היא עמדה בבית המשפט ומסרה הודאה כי אכן שקר העלילה על גבירתה וכי לא היתה יד הגבירה במעל, אולם בית המשפט דחה את דבריה ולא חזר בו מגזר הדין. בהשפעת הכמרים הנוצריים הסכימו השלטונות כי דרך אחת יש לאשה להנצל ממות: אם תמיר את דתה. רבות הפצירו בהעל זאת, אך היא, כגבורת חיל, מאנה לכל השתדלויותיהם ובחרה למות כיהודיה על קידוש שמו יתברך. פסק הדין נקבע ליום שישי. ויהיה היום, ערב שבת קודש. בעלות המנחה לבשה האשה בגדי שבת קודש החמודות, הדליקה נרות וברכה עליהם בלב מלא שמחה ויצאה לבית המוקד. שם הקיפה בחבילות של זמורות והציתו האש. כשהיא נושאת כפיה השמימה עלתה נשמתה לגנוי מרומים בלהבת האש הגדולה ובסערת שלהבת קודש. עם דמדומי חמה, טרם בוא שבת המלכה, הובילוה כל אנשי עירה לקבורה. על מצבתה נחרטו המילים הללו: "ביום ו' עש"ק כ"ז אלול ת"ע לפ"ק נידונה האשה הקדושה והטהורה הגבירה מ' אידל בת הראש והמנהיג מוהר"ר משה קיקניש. שמו הגדול קדשה ומסרה נפשה בעד כל ישראל, ה' ינקום את דמה בזכות זה. תנצב"ה."

הגרף פוטוצקי היה בנו של אחד מאצילי פולין. הוא נשלח על ידי הוריו לפריס כדי שילמד שם לימודים ברמה גבוהה. הנער, שהיה בחור חושב וראה שהדת הנוצרית אין בה אמת, החליט שבאותה הזדמנות יחקור את הדתות השונות עד שיגיע לדת האמיתית, הוא חקר את הדת המוסלמית וראה שגם בה אין אמת, עד שהגיע לדת היהודית וראה שאכן אין בה כל סתירות. הוא החל להמשך ליהדות עד שהתגייר ואז התיישב בוילנא, שם ישב ולמד תוך ניתוק מכל הבלי עולם הזה. באחד הימים הלשין מישהו שהיהודי היושב בבית הכנסת הוא בנו של הרוזן פוטוצקי. הוריו ניסו לשכנע אותו שיעזוב הכל ויחזור לנצרות אולם הוא סרב, כשראו שמאמצי השכנוע אינם עוזרים מסרוהו לאנשי הכנסייה שהתחילו לענות אותו ומאחר שלא גילה נכונות לחזור בו נידון למוות. הוחלט שהוא יועלה על המוקד במעמד פומבי בככר המרכזית של וילנא. סיפור הדברים הגיעו לאזניו של הגר"א מוילנא שהתרגש מאד ושיגר לו את עידודו ואיחוליו ואף הביע נכונות להציל אותו ע"י שימוש בשמות הקדושים ובסודות הקבלה, אבל גר הצדק דחה את ההצעה ואמר שאינו רוצה לותר על הזכות שיש לו למות על קידוש ה', זכות שהרבה מהגדולים התפללו שיזכו לקיים אותה. להבות האש היוקדת התנשאו לגובה רב. דברי הכיבושין שנאמרו על ידי כומר זקן שקרא לצעיר להתחרט, נבלעו ברעש העצום של ההמונים שבאו לראות ושל קול צלצל פעמוני הכנסייה לפתע נדם הקול. הכומר רמז לצעיר להשמיע את "וידויו" וחרטתו, ואז נשמע קולו של הקדוש אברהם בן אברהם "יהודי אני! אתם הולכים לשרוף את גופי אך בנפשי ובנשמתני לא תוכלו לגעת לרעה, אמנם הגוף הוא דבר אשר המות שולט בו, אך הנשמה, נצחית היא! חלק עליון ורוחני, הנשמה תחיה לעולמים" פעמוני הכנסייה החלו שוב לצלצל ברעם ... גר הצדק הצעיר והמוכשר הקריב את חייו על קידוש השם.

בתקופת שלטון הצארים ברוסיה מסרו הרבה ילדים יהודים את נפשם על קידוש השם. המושלים הרוסים, שהיו כולם שונאי ישראל, רצו להשמיד את היהודים ולהכרית מהעולם את הדת היהודית. ילדים הם דור ההמשך, ידעו, ולכן כדאי להתחיל מהם. החליטו וציוו על עושי דברם לחטוף ילדים יהודיים מבית הוריהם ולהכשירם לעבודת הצבא. 25 שנים נאלצו לשרת בצבא. לא כולם החזיקו מעמד שנים כה רבות, רבים מהם מתו ביסורים קשים בהיותם ילדים קטנים ואחרים לא עמדו בסבל הנורא והמירו את דתם. באותה תקופה שמרו ההורים על ילדיהם כעל בבת עינם, אולם לא תמיד עלה בידם. משרתי הצאר הסתובבו ברחובות, הציצו לתוך בתים ולבתי מדרש, ואף פרצו לתוך הבתים וחטפו את הילדים מתוך זרועות הוריהם הזועקים מרה. אבות חיבקו את ילדיהם ולחשו להם שוב ושוב שלא יכנעו חלילה ולא ימירו את דתם. הילדים האומללים השתדלו לעשות את רצון הוריהם. ימים רבים צמו ולא הכניסו לפיהם מאכל טרפה. גופם התכסה בחבורות זבות דם ממכות אכזריות שקבלו כיון שלא רצו להשתחוות לצלב ולהמיר את דתם. פעם מסרו את נפשם על קידוש השם ילדים רבים בבת אחת. היה זה במחנה צבאי שבו עמד המלך, ניקולאי הראשון, לבקר. מפקדי הצבא רצו להתפאר בפני המלך עד כמה הצליחו במטרתם להעביר את ילדי ישראל על דתם. שבועות ארוכים לפני בואו עינו את הילדים ואימו עליהם במות אם לא יסכימו להתנצר. הילדים לא יכלו לסבול יותר, והסכימו. טכס הטבילה בנהר לאות כי קיבלו עליהם את הנצרות נקבע ליום שבו יבקר המלך במחנה. על חוף הנהר הכינו במה מפוארת עליה התבקשו המלך ומלווי הנכבדים לשבת ולצפות במחזה. בהנתן האות, התקרבו הילדים אל הנהר ובבת אחת קפצו לתוכו. המלך התרשם מאד מהמשמעת ומדיוק שבבצוע הפעולה וחיכה בקוצר רוח לצאתם מן המים כדי לשבח אותם ואת מפקדיהם. עברה דקה ועוד דקה והילדים לא רק שלא יצאו אלא אף לא הרימו את ראשם. בחרדה הסתכלו הנאספים הרבים על המים שרק בועות נראו עליהם. כשהתאוששו המפקדים וזינקו אל המים להוציא את הילדים - היה כבר מאוחר, אף אחד לא נשאר בחיים. מסתבר שהילדים החליטו ביניהם למסור את נפשם על קידוש השם ולא להתנצר, לכן לא הרימו ראשם מתוך המים עד שטבעו.

אסתר פליישמן היתה בחורה בת 19. היא שהתה בשואה במחנה הנודע לשימצה "ברגן בלזן" שבגרמניה. בקושי נתנו להם שם לאכול ולשתות ובימים האחרונים לחייה היתה כל כך חלשה ותשושה עד שנראתה כשלד. בכל פעם שראתה מישהו חולף על פניה ביקשה שישגו לה קצת מים. במשך יומיים התחננה וביקשה קצת מים כשהיא נרדמת מתשישות ומפעם לפעם שרויה על סף אובדן הכרה. באחד הלילות שמעה אחת מחברותיה קול של ברז פתוח ומטפטף, היא קיוותה שתוכל להשיג אפילו כמה טיפות עבור אסתר חברתה. היא סיכנה את חייה ויצאה בחשכת הלילה לאסוף טיפה אחר טיפה מהנוזל היקר עד שהצליחה לאגור כמות של רבע ספל. כאשר חזרה עם מעט המים, רכנה מעל אסתר התשושה ואמרה "הנה, יקירתי הרטיבי מעט את שפתיך". "לא", ענתה לה אסתר "לא לשם כך ביקשתי את המים, בשבילי כבר מידי מאוחר, אני לא אצליח עוד לשתות. רציתי את המים כדי שאוכל ליטול את ידי ולומר עוד פעם אחת "שמע ישראל". אט אט נטלה את ידיה והחלה לקרוא קריאת שמע היא הספיקה לומר את הפסוק הראשון וכשהגיעה למילה "ואהבת" עצמה את עיניה לנצח. בעיה דומה נצבה בפני רבי עקיבא בהיותו בבבית הכלא גם הוא בחר להשתמש במעט המים שניתנו לו כדי ליטול את ידיו ולהיטהר בהם ולא כדי להרוות את צמאונו. הוא נשאר בחיים אך מצא את מותו אחר כך על קידוש ה' מתוך יסורים קשים אסתר פליישמן לא נותרה בחיים, אך זכרונה חי וקיים כיון שגם היא נספתה ומתה תוך כדי מעשה של קידוש שם שמים.

* באילו תקופות מסרו היהודים את נפשם?

באילו מקומות?

לסיכום: **יהודים מסרו נפשם ומתו בכל התקופות ובכל הזמנים.** למושג מסירות נפש יש אם כן משמעות של מסירת הנפש כפשוטה - החיות, הנשמה.

ג. מסירות נפש בימינו - בחיים

גם בימינו כשאין דורשים מעמנו למות עקב קיום המצוות, יש משמעות לביטוי מסירות נפש. הכיצד?
למילה **נפש** יש משמעות נוספת - **רצון** - כמו למשל "אם יש את נפשכם" (בראשית כ"ג) שפירושו: אם רוצים אתם. יהודי שמוסר נפשו - הוא יהודי שמוסר רצונו ומבטל אותו למען קיום רצון ה'.
נרחיב את ההגדרה **למסירות נפש: ויתור על הרצון האישי עבור קיום רצון ה'.**

בסיפורים שקראתם - היה ויתור על רצון לחיות ונכונות למות על קידוש ה'. אך אפשר גם לקיים מצוות במסירות נפש ולהשאר בחיים, כלומר לוותר על רצונות אישיים נוספים - פרט לרצון לחיות, ולקיים את רצון ה' לדוגמא:
הבוקר, לפני שהלכה נחמה ללימודים, החליטה שהיא לא מספרת, בשום פנים ואופן לא תעביר את נתח הרכילות העסיסי שבידה, היא תבלום פיה, הן כך למדה. אבל ההחלטה היתה טובה ואמיצה כל זמן שנותרה לבדה, כי מאותו רגע התחילה מלחמתה הפנימית של נחמה, בא לה כל כך לספר מה ששמעה אתמול. . . . אולי רק תרמוז. . . . אולי תספר בלי שמות. . . . אולי רק לחברתה הכי טובה. . . . אולי רק תגיד שיש לה ספור מפוצץ על מישהי מאוד חשובה כאן בסמינר. . . . רק טיפ טיפה. . . . המילים עמדו על קצה לשונה, אבל נחמה התאפקה, בלמה את פיה, איש לא ידע על מלחמת היצר שניהלה באותו יום. איש לא ידע שהיום הזה זכתה נחמה בנתח של מסירות נפש יהודית. (יתד נאמן יב כסלו תשנ"ח)

בפתיחה לספר "לב אליהו" כותב שנו של הגר"א לופיאן זצ"ל על אביו הדגול:

על אודות תולדות אאמו"ר זצ"ל"הה באמת אין לי הרבה לכתוב, כי כולנו איננו יודעים כמעט מאומה בזה, כי לא דיבר עמנו מאומה אודות עצמו. . . . מה שידוע הוא שנולד בגרייבה במדינת פולניה להורים יראים ותמימים. כשהיה בן עשר, היגרו הוריו, אחיו ואחיותיו לארה"ב והוא לא רצה בשום אופן להצטרף אליהם ונשאר לבדו בלומז'א, וכמדומני שלמד שם בישיבה קטנה. אביו שרצה להכריחו שיבוא אליו לאמריקה לא שלח לו שום תמיכה בחודשים הראשונים, והוא חי אז בדחוקת גדולה וסבל מאוד. אאמו"ר אמר פעם **שבהיותו ילד מסר נפשו על התורה.**

ע"פ הקטע - ר"א לופיאן מסר נפשו - כלומר, ויתר על רצונו האישי - למען התורה. על איזה רצון אישי ויתר? _____

תנו דוגמאות מחיי היומיום לויתור על רצון אישי למען התורה: _____

"אם נדע להתגבר על הרצון להשיב על העלבון התגרר לחברה לא לנו, למעשים שהם פחות יאים ומתאימים לנו, לבחור בחצאית הצנועה יותר, בתסרוקת הצנועה יותר - הרי שהשכלנו לבטל את רצונו מפני רצונו ית' מתוך אהבה ובשמחה הגברנו את אהבת ה' על אהבת עצמנו - ובכך רכשנו מידה של מסירות נפש" (איגרת לתלמידה" הרב שצ'רנסקי)

בימי החנוכה נלמד מ"הכהנים משרתי השם בעת אשר הערו למות נפשם בשביל כבוד שמך הגדול הגיבור והנורא"
"ובזכות המצוה הזאת תזכרנו לנצח את אויבינו ולנצח על מלאכת בית ה'" (תפילה מהגה"ק רצ"א מדינוב זצוק"ל)